

УДК 336.71

О. М. Полінкевич,**д. е. н., професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Луцький національний технічний університет****ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6924-7296>****В. В. Тринчук,****к. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та банківської справи,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка****ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7435-0159>****В. А. Костюк,****к. е. н., доцент, завідувач кафедри банківської справи та страхування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України****ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7671-3603>****І. М. Зелениця,****старший викладач кафедри фінансів, обліку та банківської справи
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка****ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8259-4281>****О. В. Файчук,****к. е. н., доцент, доцент кафедри банківської справи та страхування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України****ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4056-0849>**

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.4.48

ФІНАНСОВА ОБІЗНАНІСТЬ ЖІНОК З АГРОПІДПРИЄМНИЦТВА: ВИКЛИКИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВПО У ЦИВІЛІЗОВАНЕ СУСПІЛЬСТВО

О. Polinkevych,**Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Entrepreneurship,
Trade and Logistics, Lutsk National Technical University****V. Trynchuk,****PhD in Economics, Professor, Head of the Department of Finance, Accounting and Banking,
Luhansk Taras Shevchenko National University****V. Kostiuk,****PhD in Economics, Associate Professor, Head of Department of Banking and Insurance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine****I. Zelenytsia,****Senior lecturer of the department of finance, accounting and banking, Luhansk Taras Shevchenko National University****O. Faichuk,****PhD in Economics, Associate Professor, Department of Banking and Insurance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine**

FINANCIAL AWARENESS OF WOMEN IN AGRI-ENTREPRENEURSHIP: CHALLENGES OF IDP REINTEGRATION INTO CIVILIZED SOCIETY

У статті розглядається проблема фінансової обізнаності жінок із агропідприємництва. Дослідження авторами проведено на прикладі економіки України, в умовах військових дій та економічної нестабільності. Автори аргументують, що фінансова грамотність є ключовим фактором ефективного управління агропідприємствами, підвищення їхньої продуктивності та стійкості до кризових явищ. При розгляді цієї проблематики важливим є те, що Україна

залишається провідним агроекспортером, проте агробізнес має обмежений доступ до фінансових ресурсів. Однією з головних проблем, що йому перешкоджають — це нестача знань з фінансового планування та управління ризиками. Війна посилила роль жінок в агропідприємництві, оскільки вони стали активніше залучатися до ведення бізнесу, прийняття стратегічних рішень та управління фінансами. Метою цього дослідження є аналіз факторів, що впливають на рівень фінансової обізнаності жінок в агропідприємстві, та виявлення можливостей для його підвищення через освітні програми, консультаційні послуги та державні ініціативи. Для досягнення цієї мети проаналізовано останні дослідження у сфері фінансової грамотності та аграрного підприємництва, визначено основні проблеми та бар'єри, з якими стикаються жінки в управлінні фінансами. Результати дослідження показують, що рівень фінансової обізнаності і жіно і чоловіків є практично подібними. Він підвищився у 2021 році порівняно з 2018 роком. Проте в агробізнесі все ще бракує знань у сфері фінансового менеджменту, інвестування, кредитування та цифрових технологій. Це є основними перешкодами для розвитку агропідприємництва. Доведено, що підвищення фінансової обізнаності жінок можна досягти через використання різних освітніх курсів, які розроблені та реалізовані за сприяння практиків та міжнародних організацій. Запропоновано низку заходів для покращення фінансової обізнаності жінок-агропідприємців, зокрема розробку спеціалізованих тренінгів, створення онлайн-платформ для навчання та впровадження консультаційних програм за підтримки держави та міжнародних організацій. Впровадження освітніх ініціатив допоможе жінкам ефективно управляти агробізнесом, підвищити їхню фінансову незалежність та сприятиме економічному відновленню України.

The article examines the issue of financial awareness among women in agribusiness. The research is conducted in the context of Ukraine's economy, considering the challenges posed by military actions and economic instability. The authors argue that financial literacy is a key factor in the effective management of agricultural enterprises, enhancing their productivity and resilience to crises. A crucial aspect of this issue is that Ukraine remains a leading agro-exporter, yet the agribusiness sector faces limited access to financial resources. One of the main obstacles is the lack of knowledge in financial planning and risk management. The war has amplified the role of women in agribusiness, as they have become more actively involved in running businesses, making strategic decisions, and managing finances. The aim of this study is to analyze the factors influencing the level of financial awareness among women in agribusiness and to identify opportunities for its improvement through educational programs, advisory services, and government initiatives. To achieve this goal, recent research on financial literacy and agricultural entrepreneurship has been analyzed, highlighting key challenges and barriers faced by women in financial management. The study results show that the financial awareness levels of both men and women are nearly identical. It increased in 2021 compared to 2018. However, the agribusiness sector still lacks sufficient knowledge in financial management, investment, lending, and digital technologies, which remain major obstacles to the development of agricultural entrepreneurship. It has been proven that increasing women's financial awareness can be achieved through various educational courses developed and implemented with the support of practitioners and international organizations. A number of measures have been proposed to improve financial literacy among women entrepreneurs in agriculture, including the development of specialized training programs, the creation of online learning platforms, and the implementation of advisory programs supported by the government and international organizations. The implementation of educational initiatives will help women effectively manage agribusinesses, enhance their financial independence, and contribute to Ukraine's economic recovery.

Ключові слова: фінансова обізнаність, гендерна рівність, ВПО, Індекс фінансово грамотності, реінтеграція, агропідприємництво, освітні курси

Keywords: Financial awareness, gender equality, IDPs (Internally Displaced Persons), Financial Literacy Index, reintegration, agri-entrepreneurship, educational courses.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Останні десятиліття, на тлі фінансових потрясінь та невизначеності як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються, зростає стурбованість рівнем фінансової грамотності суспільства з боку урядів, органів влади, громадських установ та освітніх центрів. Рівень фінансових знань суспільства, а також відповідні відносини та поведінкові моделі суттєво впливають на загальну економічну ситуацію, особливо під

час глобальних фінансових криз. Економічна нестабільність, сучасний стан світового фінансової системи та військові конфлікти, зокрема в Україні, підкреслюють значення фінансових можливостей не лише на особистому, а й на глобальному рівні. Підприємництво і фінансова грамотність визнані важливими навичками для людей, які стикаються зі складними фінансовими викликами сучасного світу [1].

Україна є потужним агровиробником та експортером основних продовольчих культур в багато країн світу (Індії, Нідерландів, Єгипту, Туреччини, Іспанії, Польщі, Німеччини,

Індонезії та Італії) [3]. Агропідприємства в Україні зіштовхуються з низкою викликів, що впливають на їхню продуктивність і стійкість. Ефективне управління, застосування сучасних агротехнологій і впровадження інноваційних виробничих методів є ключовими завданнями для багатьох фермерських господарств. Недостатній розвиток транспортної та соціальної інфраструктури в сільській місцевості ускладнює логістику та постачання продукції, що підвищує витрати та знижує конкурентоспроможність. Висока залежність від кліматичних умов і погодних змін становить загрозу для врожайності та може призводити до фінансових втрат фермерів. Обмежені можливості доступу до фінансових ресурсів значно ускладнюють придбання необхідної техніки та матеріалів для ведення сільськогосподарської діяльності. Тому, зважаючи на сьогоденні реалії, військові дії в Україні, жінки є зайняті у агropідприємстві у більшій мірі, ніж до 2022 року. Звідси виникає необхідність підвищення їхньої фінансової обізнаності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питаннями дослідження фінансової обізнаності жінок у агropідприємстві займалися дослідники протягом тривалого періоду.

А.С. Козакевич зазначила, що фінансова безграмотність спричиняє легковажне відношення як до власних, так і до позикових коштів. Це сприяє завищеним очікуванням та розчаруванню. Приймати виважені та обґрунтовані рішення у сучасному фінансовому світі стає все складніше через зростання ризиків. Крім того, вартість помилки є досить високою. Тому її краще попередити, ніж виправити. Формування правильного ставлення до грошей та фінансових ринків повинно супроводжувати підвищення загального рівня культури та соціальної відповідальності. Якщо ж зосередитися виключно на практичних аспектах і прикладних знаннях, існує ризик виховати "одновимірну людину", яка, за визначенням західного соціолога Герберта Маркузе, виступає лише як споживач [1].

К. Пелех відзначила важливість розвитку агropідприємства. Рівень ефективності аграрних підприємств залежить від їхньої здатності раціонально використовувати ресурси для досягнення максимального результату. Це включає не лише економічну вигоду, а й врахування соціальних та екологічних факторів, що сприяють сталому розвитку сільськогосподарського сектору. Висока конкурентоспроможність агро-

компаній є ключовим чинником їхнього успіху на ринку [2]. Тому фінансова обізнаність з агropідприємництва є ключовим показником відновлення та розбудови економіки України.

М. Стегней, Т. Черничко, Г. Михайляк, А. Медвідь зазначили, що використання цифрових технологій у агropідприємстві сприяє зниженню застосування екологічно небезпечних засобів захисту рослин і підвищенню ефективності використання ресурсів. Аграрний сектор активно трансформується під впливом цифрових інновацій, що дозволяє значно покращити продуктивність та оптимізувати виробничі процеси. Впровадження сучасних технологій у агropідприємство позитивно впливає на обсяги та якість продукції, знижує виробничі витрати та розширює експортні можливості українських аграрних підприємств. Це, у свою чергу, є важливим чинником економічного розвитку країни [3].

О. Кушнір, О. Завада, Т. Сазонова, О. Свідер, О. Баула, Б. Коломієць визначили, що політична нестабільність та слабкість інституцій можуть стати перешкодою для стабільного розвитку ринку та залучення інвестицій. Обмежені фінансові можливості та обмежений доступ до сучасних технологій у дрібних фермерів ускладнюють процес упровадження інновацій. Взаємозв'язок між фінансовою та кадровою безпекою варіюється залежно від типу використаних регресійних моделей. Найбільший вплив кадрового потенціалу на фінансову стабільність спостерігається у параболічних моделях другого порядку. Ці моделі підтверджують, що рівень забезпеченості персоналом може суттєво впливати на фінансову стійкість підприємств, оскільки зміни у кадровій політиці можуть спричинити значні коливання у фінансовій безпеці [4]. Звідси можемо припустити, що фінансова обізнаність у питаннях агropідприємства, інновацій та інвестування зменшувала б негативні впливи на їх розвиток. Завдяки дослідженню авторів кадровий потенціал впливає на фінансову безпеку агробізнесу.

А. Золковер, Р. Овчаренко зазначили, що відмінності в доступі до фінансових ресурсів, освіти та сучасних технологій між великими та малими фермерами створюють значні бар'єри для їхнього розвитку та впровадження інновацій [5].

А.Г. Ліпич, О.С. Гринькевич, О.М. Полінкевич, О.М. Кузьмак, О. Павліха, М. Войчук висвітлили питання управління розвитком персоналу в контексті різноманітності, розкрили підходи до навчання впродовж життя та здобуття важливих компетенцій щодо фінансової

обізнаності, підприємництва, цифрової грамотності [6; 7; 8; 9; 10; 11].

Зважаючи на проведений аналіз джерел за тематикою дослідження, варто зауважити, що агропідприємництвом та фінансовою обізнаністю займалися багато дослідників. Вітчизняні наукові роботи розглядають ці питання відособлено. Не пов'язуючи їх один із одним. Проте у працях авторів уже простежується залежність фінансової обізнаності від результатів роботи агропідприємств. Зважаючи на ситуацію, яка склалася в Україні варто зазначити, що в Україні спостерігається гендерна нерівність в агробізнесі. Через військові дії жінки стали займатися агробізнесом та потребують освітніх програм із підвищення фінансової обізнаності з агропідприємництва.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Основною метою статті є дослідження передумов та можливостей підвищення фінансової обізнаності жінок із агропідприємництва.

Завдання дослідження полягає у дослідженні стану фінансової обізнаності з агропідприємництва в Україні через показники індекс фінансової грамотності, визначенні особливостей надання освітніх послуг в формальній та неформальній освіті, окреслення перспектив їх використання для жінок, у т.ч. ВПО.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасному світі, що стрімко змінюється, підприємливість і фінансова обізнаність стали важливими навичками для життя. Завдяки глобалізації та цифровим технологіям фінансові продукти та послуги стали більш доступними, але водночас і складнішими. Люди різного віку ухвалюють фінансові рішення: від дітей, які вирішують, як витратити кишенькові гроші, до підлітків, що роблять перші кроки в професійній діяльності; від дорослих, які купують автомобіль або житло, до літніх людей, які керують своїми пенсійними накопиченнями; від жінок, які прагнуть зекономити та грамотно розподілити сімейний бюджет до чоловіків, які прагнули стати фінансово незалежними та забезпечити родині комфортні умови життя з позиції фінансів. Рівень фінансової грамотності формується під впливом нових соціально-економічних реалій, змін у законодавстві та трансформації ціннісних орієнтирів. Це сприяє фінансовій стабільності, всебічному розвитку особистості та зміцненню економічної стійкості як окремих громадян, так і країни загалом.

А.С. Козакевич на підставі аналізу стану фінансової обізнаності та грамотності в Україні виділила дві основні проблеми: 1) нестача необхідних знань і навичок для здійснення фінансових операцій зумовлена відсутністю системного підходу до навчання фінансової грамотності, браком відповідних освітніх програм і матеріалів; 2) проблема негативного ставлення до фінансової сфери виникає через перекладання суспільством особистої фінансової відповідальності на державу (патерналізм), низький рівень довіри до фінансових інституцій, відсутність ефективних механізмів формування фінансової обізнаності, а також недостатню поінформованість суспільства щодо правового захисту у фінансових питаннях [1].

За оцінками фахівців, аграрний сектор відіграє ключову роль у формуванні державного бюджету, генеруючи приблизно 20% валової доданої вартості в національній економіці України. Його частка у зведеному бюджеті країни складає 12%, а внесок у загальний обсяг експорту перевищує 30% [12].

Проблема гендерної нерівності на ринку праці залишається актуальною для України. Середній рівень заробітної плати жінок на 18,6% нижчий, ніж у чоловіків, а їхня присутність на керівних посадах залишається обмеженою — лише 18,3% серед членів правління компаній становлять жінки. Повномасштабна війна ще більше загострила ситуацію: станом на квітень 2022 року роботу втратили 39% українців, серед яких значну частку становили жінки, що опинилися в особливо вразливому становищі [13]. За даними Управління ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА), кількість внутрішньо переміщених осіб перевищує 5,4 мільйона, з яких 63% становлять жінки, а 37% — чоловіки [14]. За оцінками ОСНА, серед дорослих, які виїхали за кордон, 83% складають жінки, більшість з яких (42%) — у віці 35-49 років. Згідно з дослідженням Інституту демографії та соціальних досліджень, 70% українок, які стали біженками, мають вищу освіту [15]. До початку війни жінки складали 54% населення України (23,69 млн), а чоловіки — 46% (20,45 млн) [16]. Такий гендерний дисбаланс пояснюється вищим рівнем міграції молодих чоловіків у порівнянні з жінками, а також значною різницею у середній тривалості життя: станом на 2021 рік вона становила 76,2 роки для жінок та 66,4 роки для чоловіків [17]. На той час 69,3% населення країни проживало в містах, тоді як 30,7% — у сільській місцевості. Таким чином, сільські території залишалися і є перспективною для відбудови та розвитку агробізнесу.

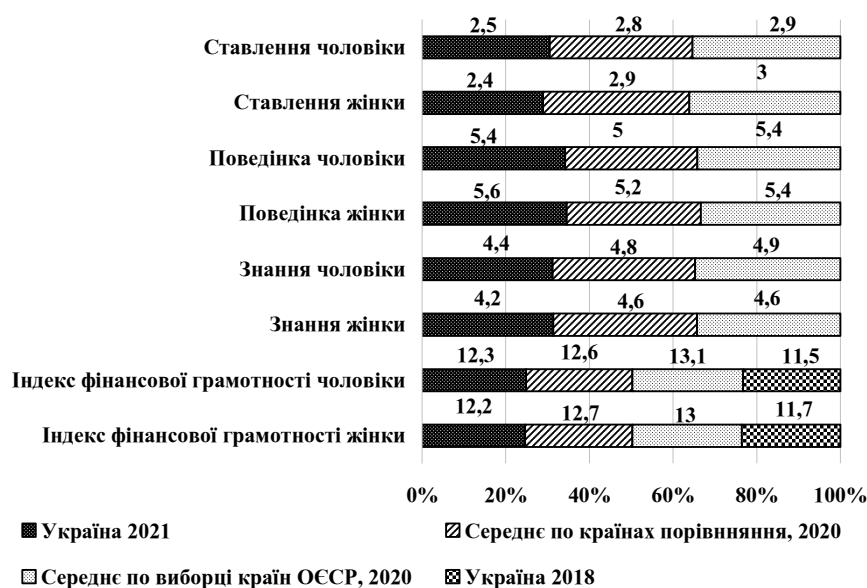

Рис. 1. Індекс фінансової грамотності в Україні за статтю

Джерело: сформовано авторами за даними [19].

Таблиця 1. Освітні осередки підвищення фінансової обізнаності жінок в світі

Освітній осередок	Суть послуги	Можливість використання в Україні
BASF	Надає широкий вибір освітніх і тренінгових програм для фермерів та спеціалістів у сфері аграрного бізнесу. Ці курси охоплюють теми від контролю застосування пестицидів до впровадження передових агротехнологій	Представництво в Україні https://www.basf.com/ua/uk
Центри навчання Monsanto (зараз частина Bayer)	Пропонують широкий спектр освітніх і консультативних послуг з питань рослинництва, застосування генетично модифікованих організмів та інших аспектів агротехнологій.	Тренінговий центр та партнер у світовому проєкті «Агрокебети» https://www.bayer.com/uk/ua/crop-science НУБІП, Сумський національний аграрний університет, Вінницький національний аграрний університет, Таврійський державний агротехнологічний університет, Херсонський державний аграрний університет, Луганський національний аграрний університет. Навчання складається з теоретичної частини та 6-місячної практики в одній із компаній
Syngenta Learning Centers	Його освітні центри надають інформацію та консультації щодо впровадження наукових досліджень у рослинництві, використання засобів захисту та сучасних агротехнічних методів.	Syngenta Training Center https://www.syngenta.ua/welcome-syngenta-training-center
Місцеві офіси сільськогосподарського розширення (Local Agricultural Extension Offices)	Офіси пропонують освітні та консультативні послуги для фермерів у США – система Cooperative Extension System співпрацює з університетами та організаціями, забезпечуючи доступ до інформації та навчальних програм з аграрної тематики	Відсутні

Джерело: сформовано на основі [2; 19].

Відповідно до методології ОЕСР, рівень фінансової грамотності населення України оцінюється у 12,3 бала, що становить 58% від максимального можливого показника.

За останні три роки цей індекс продемонстрував позитивну динаміку, зрісши на 6%. Хоча загальний показник не виявив суттєвих гендерних відмінностей, аналіз засвідчив значні розбіжності за віком, регіоном, типом населеного пункту, рівнем доходу та освіти, а також за рівнем використання технологій і наявністю заощаджень. Як і у 2018, так і у 2021 році спостерігається пряма залежність між рівнем освіти та фінансовою грамотністю: чим вищий рівень освіти, тим вищий бал. Варто зазначити, що підвищення фінансової грамотності відбулося на всіх освітніх рівнях, за винятком осіб із неповною середньою освітою. Крім того, 48% дорослого населення змогли правильно відповісти на щонайменше 5 із 7 тестових питань, що є цільовим мінімумом, тоді як у 2018 році цей показник становив 43% [18].

З даних рис. 1 можна зробити висновок, що рівень фінансової обізнаності у 2021 році проти 2018 року зріс серед жінок 0,8 одиниці, а серед чоловіків на 0,5 одиниці. Варто відмітити, що у 2018 році вищу фінансову грамотність мали чоловіки, а у 2021 році — жінки. Таким чином, рівень фінансової грамотності у жінок зростає за рахунок фінансової поведінки. Проте він все ще залишається нижчим за такими факторами, як ставлення та знання.

Фінансову обізнаність жінок з агропідприємництва можна підвищити через надання доступу до освіти, навчання та консультування у цій сфері. Забезпечення доступу до

освітніх програм, тренінгів та консультацій для жінок із агросектору та підприємців сприяє підвищенню їхніх професійних компетенцій та знань у сфері агробізнесу. Освітні ініціативи відіграють важливу роль у розвитку агропідприємництва, допомагаючи вдосконалювати управлінські навички, впроваджувати сучасні технології та ефективно адаптуватися до змін у секторі.

Дослідимо освітні осередки, де можна підвищити фінансову обізнаність жінок. Освітні послуги та консультативна підтримка є ключовими чинниками сталого розвитку агропідприємництва, сприяючи впровадженню інноваційних технологій та покращенню якості продукції. У сфері агробізнесу діє багато організацій, що пропонують освітні та консультаційні послуги. Деякі з них зосереджуються на впровадженні сучасних агротехнологій, інші надають рекомендації щодо ефективного управління фермерськими господарствами та використання новітніх рішень у сільському господарстві. Дані зведемо у табл. 1.

З даних табл. 1 можна зробити висновок, що жінки мають змогу підвищити рівень фінансової обізнаності з агропідприємництва. Крім центрів освіти ЗВО надають послуги, які допоможуть зрозуміти механізми бюджетування, інвестування, розвитку та модернізації агропідприємництва.

Крім класичних закладів освіти та осередків великих сільськогосподарських підприємств існують курси з неформальної освіти, де жінки можуть підвищити рівень фінансової обізнаності. Згрупуємо перелік курсів неформальної освіти з підвищення фінансової обізнаності в агропідприємстві у табл. 2.

З даних табл. 2 можна зробити висновки, що в Україні створено достатньо навчальних курсів як у формальній освіті, так і неформальній, щоб можна було підвищити рівень фінансової обізнаності жінок, особливо ВПО.

Таблиця 2. Освітні осередки підвищення фінансової обізнаності жінок в світі

Назва	Суть	Посилання
Open Agro University	Спільна ініціатива EBRD, DELOITTE та PROMETHEUS. Участь можуть взяти жінки, які навчаються на 4-5 курсах відповідних спеціальностей або є випускницями перших двох років після завершення навчання. Унікальна освітня програма від Kemel	https://prometheus.org.ua/prometheus-plus/oau/
Освітній курс «Бізнес в аграрній сфері Grow up: Agro»	Сприяти підприємцям у започаткуванні та розвитку власного аграрного бізнесу. Охоплює фінансовий менеджмент і стратегічне управління, правові аспекти агробізнесу, маркетинг і комунікації, управління персоналом, сертифікацію та логістичні процеси, аналіз міжнародних ринків та ключові принципи ефективних переговорів	https://business.diaa.gov.ua/education/biznes_v_agro/hramii_sferi_grow_up_agro
Онлайн-курс «Агропідприємництво»	Освітній проєкт «АгрокебетиPRO: навчання, менторство, працевлаштування та підприємництва», реалізований у співпраці з Асоціацією «Український клуб аграрного бізнесу» за підтримки USAID «Економічна підтримка України». Програма поєднує теоретичні знання з практичними завданнями. У межах курсу розглядаються реальні бізнес-кейси, представлені засновниками успішних малих аграрних підприємств України.	https://courses.agrokebety.com/login/index.php
SEED 4.0	Освітній проєкт від Глобального договору ООН в Україні, спрямований на розвиток малого агробізнесу та впровадження найкращих підприємницьких ідей в аграрній сфері. Ініціатива допомагає зміцнити, відновити або створити бізнес з нуля в агросекторі та суміжних секторах економіки. Участь можуть взяти підприємці, які вже мають малий або мікробізнес у сфері агро та суміжних напрямках (фермерство, агротехнології, агротуризм, гастрономія, переробка продукції, органічне виробництво, водоочищення тощо) або планують його заснувати	https://globalcompact.org.ua/projects/seed/
Навчальна платформа «АгрокебетиPRO»	Веб-платформа, що надає відкритий доступ до навчальних онлайн-курсів та всіх необхідних матеріалів для дистанційного навчання студентів, викладачів і спеціалістів у сфері агробізнесу	https://courses.agrokebety.com/
Культиварій. Аграрна онлайн-освіта	Онлайн-портал мінікурсів, комплексних курсів, корпоративного навчання з аграрного бізнесу	https://cultivariy.com/

Джерело: сформовано на основі вказаних інтернет джерел.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У підсумку, важливо відзначити, що рівень фінансової обізнаності суспільства з агропідприємництва зростає. Цього сприяють численні курси та освітні проєкти, які реалізуються за підтримки міжнародних корпорацій та грантових коштів. Відповідно важливим напрямком підвищення рівня фінансової обізнаності є жінки, особливо ті, які були переміщені з територій, де ведуться військові дії. Враховуючи, що переважна більшість жінок, які вимушено покинули Україну була з вищою освітою, то припущено, що рівень фінансової обізнаності тих, які залишилися на території України є нижчим. Тому наразі створено багато освітніх проєктів із його підвищення та нарощення обсягу робочої сили серед жінок в аграрному бізнесі.

Подальші дослідження повинні, серед іншого, передбачати механізми реалізації ефектив-

ної взаємодії закладів освіти на освітніх платформах, центрів підвищення кваліфікації при агропідприємствах, які спроможні забезпечити поживлення аграрного бізнесу та сприяти мують розвитку агропідприємництва в Україні.

Література:

1. Козакевич А.С. Формування підприємливості та фінансової грамотності як фундамент економічної освіти дітей шкільного віку. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 38. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-43>
2. Пелех К. Інтегровані підходи до розвитку агропідприємництва. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 57. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-75>
3. Стегней М., Черничко Т., Михайляк Г., Медвідь Л. Агропідприємництво в умовах розвитку цифрової економіки та в контексті забезпечення продовольчої безпеки. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2023. Том 8. № 1. С. 115—119. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-1-16>
4. Kushnir O., Zavada O., Sazonova T., Svider O., Baula O., Kolomiiets, B. Modelling of organizational and managerial security of financial and personnel support of innovative agribusiness. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2024. № 5 (58). P. 534—552. <https://doi.org/10.55643/fcapter.5.58.2024.4590>
5. Zolkover A., Ovcharenko P. Modelling A Comprehensive Assessment Of The Level Of Innovation Security. Smart Economy, Entrepreneurship and Security. 2024. № 2(1). P. 50-57. [https://doi.org/10.60022/sis.2.\(01\).5](https://doi.org/10.60022/sis.2.(01).5)
6. Polinkevych O. Przedsiębiorstwo w warunkach niepewności. Buznes w erze wiedzy i w warunkach niepewności / Red. naukowa Ryszard Kaminski, Poznan: PTE, 2024. S. 135—151.
7. Полінкевич О., Камінські Р., Ліпич Л. Управління економічною поведінкою підприємства в умовах соціально-психологічної напруги. Вісник Львівського університету. Серія Економічна. 2021. Вип. 61. С. 214—224. <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.61.0.6117>
8. Полінкевич О.М. Критерії оцінювання якості бізнес-освіти у підприємницьких системах в умовах війни. Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології. 2022. Т. 1 (№ 3). <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2022-1-3-7>
9. Polinkevych O., Pavlikha H., Voichuk M. Quality management of the education in higher education institutions of Ukraine on the principles of business socially responsibility. National Interest. 2022. # 2 (7). P. 30-40. <https://sc01.tci-thaijo.org/index.php/NIT/article/view/240178>
10. Polinkevych O.M., Kuzmak O.M. Marketing triggers of effective team building as factors of ensuring the quality of education. Економічний форум. 2022. № 4. С. 83—89 <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-4-10>
11. Ліпич Л.Г., Гринькевич О.С., Полінкевич О.М. Управління різноманітністю в контексті розвитку персоналу. Економічний форум. 2022. № 2. С. 50—58. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-2-7>
12. Про схвалення концепції державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80?v=617d3c0773158#Text> (дата звернення: 28.01.2025)/
13. Як український бізнес підтримує жінок? Історії партнерів проекту Women For The Future... URL: <https://happymonday.ua/istoriyi-partneriv-proyektu-women-for-the-future> (дата звернення: 28.01.2025).
14. Базова оцінка ситуації на територіях, де проживають зареєстровані ВПО, Україна — 21 раунд, Міжнародна організація з міграції ІОМ, Женева, Лютий 2023. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-area-baseline-assessment-raion-level-round-21?close=true> (дата звернення: 28.01.2025).
15. Ситуація з біженцями в Україні. УВКБ ООН. 2023.18 липня. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 28.01.2025).
16. Всесвітній економічний форум, Звіт про глобальний гендерний розрив 2023, ВЕФ, 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf (дата звернення: 28.01.2025).
17. Ukraine: Life expectancy at birth from 2012 to 2022, by gender. URL: <https://www.statista.com/statistics/974733/life-expectancy-at-birth-in-ukraine-by-gender> (дата звернення: 28.01.2025).
18. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021. Звіт за результатами дослідження Проекту USAID "Трансформація фінансового сектору". URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf (дата звернення: 28.01.2025).
19. Інтерв'ю з керівником проекту "Агрокебети" від "Байер" Наталією Гусевою "Байер" продовжує трансформувати аграрну освіту. URL: <https://www.bayer.com/uk/ua/bayer-transforms-agrarian-education> (дата звернення: 28.01.2025).

References:

1. Kozakevych, A.S. (2022), "Formation of entrepreneurship and financial literacy as a foundation for economic education of school-age children", *Ekonomika ta suspilstvo* [Online], vol. 38, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1298> (Accessed 15 January 2025).
2. Pelech, K. (2023), "Integrated approaches to the development of agribusiness", *Ekonomika ta suspilstvo* [Online], vol. 57, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3197/3120> (Accessed 15 January 2025).
3. Stegney, M., Chernychko, T., Mykhailiak, G. and Medvid, L. (2023), "Agribusiness in the context of the development of the digital economy and in the context of ensuring food security", *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 8. (1), pp. 115—119.
4. Kushnir, O., Zavada, O., Sazonova, T., Svider, O., Baula, O. and Kolomiets, B. (2024), "Modelling of organizational and managerial security of financial and personnel support of innovative agribusiness", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 5 (58), pp. 534—552.
5. Zolkover, A., Ovcharenko, P. And Modelling, A. (2024), "Comprehensive Assessment Of The Level Of Innovation Security", *Smart Economy, Entrepreneurship and Security*, vol. 2 (1), pp. 50—57.
6. Polinkevych, O. (2024). "Przedsiębiorstwo w warunkach niepewności". In: Kaminski, R. (2024), *Biznes w erze wiedzy i w warunkach niepewności [Business in the Age of Knowledge in Conditions of Uncertainty]*, PTE, Poznan, Poland:
7. Polinkevych, O., Kaminsky, R. and Lipych, L. (2021), "Management of the economic behavior of an enterprise in conditions of socio-psychological stress", *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii Ekonomichna*, vol. 61, pp. 214—224.
8. Polinkevych, O.M. (2022), "Criteria for assessing the quality of business education in business systems in wartime", *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoi asotsiatsii naukivtsiv. Serii: ekonomika, upravlinnia, bezpeka, tekhnologii*, [Online], vol. 1 (3), available at: <https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/23> (Accessed 15 January 2025).
9. Polinkevych, O., Pavlikha, H. and Voichuk, M. (2022), "Quality management of the education in higher education institutions of Ukraine on the principles of business socially responsibility", *National Interest* [Online], vol. 2 (7), 30-40, available at: <https://sc01.tci-thaijo.org/index.php/NIT/article/view/240178> (Accessed 15 January 2025).
10. Polinkevych, O.M. and Kuzmak, O.M. (2022), "Marketing triggers of effective team building as factors of ensuring the quality of education", *Ekonomichnyi forum*, vol. 4, pp. 83—89.
11. Lipych, L.G., Hrynkevych, O.S. & Polinkevych, O.M. (2022), "Diversity management in the context of personnel development", *Ekonomichnyi forum*, vol. 2, pp. 50—58.
12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), "On approval of the concept of the state target program for the development of the agrarian sector of the economy for the period until 2022", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80?v=617d3c0773158#Text> (Accessed 15 January 2025).
13. The official site of Happymonday (2023), "How does Ukrainian business support women? Stories of partners of the Women For The Future project...", available at: <https://happymonday.ua/istoriyi-partneriv-proyektu-women-for-the-future> (Accessed 15 January 2025).
14. The official site of DTM (2023), "Baseline Assessment of the Situation in Areas Hosted by Registered IDPs", available at: <https://dtm-iom.int/reports/ukraine-area-baseline-assessment-raion-level-round-21?close=true> (Accessed 15 January 2025).
15. The official site of Operational Data Portal (2023), "Situation of refugees in Ukraine", available at: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Accessed 15 January 2025).
16. The official site of World Economic Forum (2023), "Global Gender Gap Report 2023", available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf (Accessed 15 January 2025).
17. The official site of Statista (2022), "Ukraine: Life expectancy at birth from 2012 to 2022, by gender", available at: <https://www.statista.com/statistics/974733/life-expectancy-at-birth-in-ukraine-by-gender> (Accessed 15 January 2025).
18. The official site of National Bank of Ukraine (2021), "Financial Literacy, Financial Inclusion, and Financial Welfare in Ukraine in 2021. Report on the results of the USAID Financial Sector Transformation Project". available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_-_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf (Accessed 15 January 2025).
19. The official site of Bayer (2020), "Interview with Natalia Guseva, Head of the Agrokebety Project from Bayer Bayer continues to transform agricultural education", available at: <https://www.bayer.com/uk/ua/bayer-transforms-agrarian-education> (Accessed 15 January 2025).

Стаття надійшла до редакції 05.02.2025 р.